

רחמנא אמר תקעו

מספר טעמים נבחרים למצות תקיעת שופר בראש השנה • טיפה מן הים מתוך טעמי הספר

רחמנא אמר תקעו, היו"ל על ידי מכון עמקה של הלכה ונמצא בשלבי עריכה מתקדמים

• מסע מרתק בשבילי פרד"ס התורה, בעקבות המצוה הראשונה במעגל השנה,

שחיבה יתירה נודעת לה

יהושע מנחם בלושטיין

תקיעת שופר בראש השנה: יעלה זכרונכם לפני

עניינו העיקרי של ראש השנה הינו היותו יום הזכרון – היום שבו עולה זכרונם של כל הברואים לפני יחברך. ועיקרו של זכרון זה – נעשה על ידי תקיעת השופר שנצטוו בה.

דבר זה מבואר כבר בפסוקים עצמם. את תקיעות ראש השנה מכנה התורה 'זכרון תרועה', וגם בפרשת בהעלותך לגבי מצות התקיעה בחצוצרות נאמר 'זכרתם לפני ה' אלהיכם'.

גם בחז"ל מפורש הדבר בכמה מקומות. בבראשית רבה (נו, ט): נאמר 'ובראש השנה הן נוטלין שופר ותוקעין בו, ונוכרים לפני הקב"ה'. במסכת שבת (קלא): נאמר בנוגע לתקיעת שופר בראש השנה, שהיא 'מכנסת זכרונות של ישראל לאביהן שבשמים'.

ובמסכת ראש השנה (כו). נאמר בנוגע לשופר 'כיון דלזכרון הוא, כלפנים דמי'.

ועובדה זו, שבשעת תקיעת השופר אנו נזכרים ונסקרים לפני הקב"ה כבני מרון, היא מקור הבושה וההכנעה ותחושת יראת הרוממות האופפת את לבות בני ישראל קודם התקיעות ובמהלכן.

וצא ולמד ממו"ל בשר ודם, כמה הכנה דרבה ופשפוש המעשים עורך כל חסיד אמת בטרם יעבור (אדורך גיין) לפני רבו. וכמה בושה והכנעה יש לכל אחד בשעה זו. וזה ענין תקיעת שופר.

שפרו מעשיכם!

עניינה של מצות תקיעת שופר הינה לעורר לבות בני ישראל לתשובה.

וזה לשון הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד): 'אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו: כלומר, עוררו עוררו ישנים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם, וחזירו בתשובה, וזכרו בוראכם!'

וזה לשון הר"ם ג': 'יום ראש השנה הוא ראשון לעשרת ימי תשובה, ותוקעין בו בשופר להזכיר על ראשינו, כמי שמהיר ואומר: כל הרוצה לשוב ישוב, ואם לאו אל יקרא תגר על עצמו. וכן עושים המלכים, מזהירים את העולם תחילה בגזירותם, וכל העובר על האזהרה – אין שומעין לו טענה'.

ועוד כתב 'כשנשמע תקיעת שופר נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא, כי כך הוא טבע השופר מרעיד ומחריד', כמו שכתוב (עמוס ג, ו) 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו?'

ודבר זה מבואר כבר במדרש תנחומא (פרשת וישלח אות ב'): 'אלו ישראל שהן מודעוין וחרדין מקול השופר, וחרוץ בתשובה כדי לזכות בדין'.

ובפסיקתא רבתי (פרק מ"א סימן ה') הלשון: 'שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה'.

רבי אבהו, אינו טעם לעיקר המצוה, אלא טעם למנהג להדר אחר שופר של איל דוקא, וכן מבואר בראשונים.

ניגון החופה

היה היה מלך גדול, ולו בן יחיד ואהוב עד מאד. גדולה היתה אהבת המלך לבנו, ולא מש מחבבו. לשיאה הגיעה אהבתו אליו, ביום חופתו, כאשר המלך בעצמו חיבר ניגון מופלא לכבוד נישואי בנו החתן.

עברו ימים, והבן מרד באביו, והגיעו הדברים עד כדי כך שלא נותרה לאביו בריחה, אלא להגלותו לארץ רחוקה. וכך נותר לו בן המלך בודד בארץ גזירה, מבכה את גורלו ואת מה שעולל לעצמו.

יום אחד בלכת בן המלך באחד היערות, נתקל הוא בכרכרה מפוארת. מיד זיהה הוא כי המדובר הוא בלא פחות ולא יותר מכרכרת אביו המלך בכבודו ובעצמו.

ביקש בן המלך לנצל את ההזדמנות, ולומר כמה מילים לפני אביו, אולי ישמע ויחון, ירחם עליו וימחל על חטאיו, אבל ידע שאיש לא ישמע את קולו. אין סיכוי שמרכבת המלך תעצור, כדי לשמוע את דבריו של הלך עני ונבזה כמוהו.

וכי מה יאמר? שהוא בן המלך? הלא בוז יבוז לו. הלא

כדי שתמליכוני עליכם

כיון שיום ראש השנה, הוא יום תחילת מלכותו של הקדוש ברוך הוא, שבו ברא הקב"ה את עולמו והחל למלוך עליו, על כן מוטל עלינו להמליכו ביום זה, על עצמנו ועל כל העולם כולו.

ומנהג המלכים, שביום מלכותם תוקעים לפניהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום תחילת מלכותם.

וזה ענין תקיעת שופר ביום הזה, וכמו שאמר דוד 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

אילו של יצחק

אחד העניינים העיקריים בתקיעת השופר הינו הטעם המובא במסכת ראש השנה (טז): 'אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני'.

אולם חשוב לציין, כי הלכה פסוקה היא שכל השופרות כשרים לתקיעת שופר חוץ משל פרה. ולפיכך הטעם שנתן

וכתיב התם 'ביום ההוא יתקע בשופר גדול'. גם מגמרא זו נראה שראש השנה הוא היום המוכן לגאולתן של ישראל. מסתבר שלא בכדי חושש השטן ביום זה משופרו של משיח.

ואכן, גם עניינה של מצות שופר, עליה נצטרנו ביום זה, הינו לעורר ולהמשיך את התיקון השלם, שאז יתקיים הכתוב 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול'.

בהקשר זה מעניין לציין למה שאמר סניגורן של ישראל רבי לוי יצחק מברדיטשוב לפני הקב"ה: "רבנו של עולם! כתבת לנו בתורתך לתקוע בשופר. ואנו, לא בתקיעה אחת מסתפקים, אלא לכל הפחות בשלושים. ולא בשלושים מסתפקים, אלא מאה קולות תוקעים. ולא יום אחד, אלא יומיים! ולא שנה אחת ולא שנתיים, אלא אלפי שנים! רבנו של עולם, כמה תקיעות כבר תקענו לפניך מיום שעמדו רגלנו על הר סיני? והכל בגלל מצוה אחת שכתבת לנו בתורתך!

ואתה, רבנו של עולם! מה אנו מבקשים ממך שנים רבות כל כך? שתתקע רק תקיעה אחת ותו לא! ומדוע אינך תוקע?"

רחמנא אמר תקעו

במסכת ראש השנה תמנה הגמרא על דברי האמורא רב יצחק ששאל 'למה תוקעין?' 'למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו!'

בסופו של דבר מפרשת הגמרא את כוונת דברי רבי יצחק, אבל המסר העמוק העולה מדברי הגמרא אלו, הוא אחד היסודות הגדולים שהעמידו ספרי החסידות עליו את דבריהם.

וכבר נודע המעשה באותו צדיק, שלא בחר בבעלי התקיעה שהראו ידיעותיהם בטעמי וכוונות המצוה בנגלה ובנסתר, אלא דוקא באותו שלא ידע שום כוונה חוץ מהכוונה לקיים מצוה בוראנו שצונו לשמור קול שופר. וענין זה של קיום המצוה לשם נחת רוח למצוה, ולא משום טעם בעולם, קיים במיוחד במצות תקיעת שופר, וכמו שנאמר בפסוק על מצוה זו: 'כי חוק לישראל הוא, משפט לאלוקי יעקב', והיינו שאף שודאי יש במצוה זו בחינת 'משפט', הסברים מובנים המתיישרים על הלב, עם כל זה ישראל מקיימים אותה בבחינת 'חוק', לא מחמת שום טעם.

והנה מידת הדין היא בחינת 'משפט', מפני שהיא דרך העולם המובנת בשכל, ומידת הרחמים היא בחינת 'חוק', גזירת הבורא ללא טעם. וכאשר מקיימים את מצות תקיעת שופר מחמת החוקה שכדבר, מעוררים בזה את מידת הרחמים על ישראל. אמר כן ייח רצון.

תגובות יתקבלו בברכה בפקס: 077-4704641

שלושה ממספר השברים וממספר התרועות, ונראה שזה משום שהעיקר ביום זה היא זכותו של אברהם, כמו שמוכח בויקרא רבה (כט, ז): 'אמר רב נחמן: כל הבלים וכוכבים שבני אברהם אבינו עושים בעולם הזה, כדאי הוא (אברהם אבינו) לכפר בעד כולם... בחודש שמולו מאזניים, ואיזה, זה חודש תשרי, תשרי ותשובה ותכפר על חובי עמך'.

שמחה של מצוה

בדרשות החת"ם סופר מבואר שבתקיעות דמיושב יוצאים ידי חובת מצות שופר לפי כל השיטות והספיקות. ומה שתוקעים אחר כך עוד הרבה תקיעות בתקיעות דמעומד, ענין תקיעות אלו הוא שמחה של מצוה, וכמו שמצינו במקדש שהיו תוקעים לשמחה ושרי.

וגם בחצוצרות מצונו כן, ששימשו גם לכל עת צרה שלא תבוא, וגם ליום שמחתכם. כי באותו הדבר עצמו המעורר לתשובה, בו עצמו יש לשמח אחר ששוב.

ותקיעות אלו הן עיקר ערבוב השטן והמתקת הדינים, כי שמחה של מצוה עולה על הכל.

יתקע בשופר גדול

בפסיקתא רבתי (פל"ט) מובא שבראש השנה עתידים ישראל להיגאל.

ובמסכת ראש השנה (יא:) נאמר 'בתשרי עתידין ליגאל. אתאי 'שופר' 'שופר', כתיב הכא 'יתקע בחודש שופר',

בגדיו הקרועים, מראהו, וכל מצבו מעידים כאילו עדים שרחוק הוא ממלוכה כרחוק מזרח ממערב. מה עשה בן המלך? פצח פיו בשיר וברון. החל לפזם בקול רם ובנעימה את השיר המיוחד. השיר שאותו חיבר אביו המלך לכבוד חופתו.

כמובן שהמלך, בשמעו את השיר הנפלא, פנה מיד לראות מי הוא ואיזה הוא כאן ביער הרחוק, יודע לשיר את אותו הניגון המיוחד. רגשות עזים תקפדו, והוא נזכר בבנו האהוב שלמענו חובר זה השיר.

כשנוכח המלך שבנו הוא השר ומנגן את הניגון, התגוללו רחמיו על מידותיו, והוא קרא מיד לבנו לעלות על מרכבתו, והוא השיבו לעיר מלכתו והושיבו על כסא ממלכתו.

והנמשל מובן. המלך הוא הקב"ה, בן המלך הוא עם בני ישראל, וקול השופר הוא הניגון של יום החופה — הוא יום מתן תורה.

לפתות את בוראם

מצות תקיעת שופר עניינה לרצות ולפתות את הקב"ה, באמצעות הרמיזא דחכמתא שאנו רומזים על ידי השופר. משל למלך בשר ודם, שהיה לו אוהב אחד שהיה אוהבו במאד מאד. אך כל שרי המלך והפרתמים היו שונאים אותו, ומחפשים עלילה עליו. ובכל פעם שהיה אותו אוהב בא אל המלך ומבקש ממנו צרכיו, היו השרים והפרתמים מקטרגים עליו, ומבזים אותו ודוחים את דבריו בפני המלך, ולא היו מניחים אותו לקיים רצונו.

מה עשה המלך? יעץ לאוהבו שיבקש בקשותיו ברמיזה, על ידי סימנים שאינם מובנים להשרים. והיינו שכשירצה פרנסה, יעשה סימן כזה, וכשירצה ללמד זכות, יעשה סימן אחר, וכן על זה הדרך.

ומי אז, בכל פעם כשכאב אותו האוהב לבקש דבר מעם המלך, לא היה להשרים פתחון פה לומר מאומה, כיון שלא ידעו כלל מה אמר.

כן היא עבודת תקיעת השופר בראש השנה. ובענין מהות שפת רמזים זו וסימניה נכתב הרבה בספרים, וסוד ה' לירדאי, וכאן נביא דוגמא אחת. ללמד על הכלל:

סדר התקיעות הוא, שבתחילה תוקעים תקיעה פשוטה, ולאחר מכן שברים או תרועה או שברים ותרועה כאחד, ואחר כך תוקעים שוב תקיעה פשוטה.

וכונת הדבר היא ללמד זכות לפני הקב"ה ולומר: הלא מעיקרא, לב כל יהודי ויהודי מלא על גדותיו רק בתשווקה 'לעשות רצוןך אלוהי חפצתי. ואין החטאים ל"ע אלא תוצאה של פיתויי היצר הרע וטירדות הזמן, שלא נותנים מנוח, וגורמים לאיש ישראל לחרוג ממדותו האמיתיות. אבל גם אחרי שנעברה העבירה, לב כל יהודי חרד בקברו, ונאנח ומצטער מאד על העבירות שארעו לו.

ונמצא שגם בתחילה וגם בסוף, גם לפני העבירה, וגם אחרי העבירה, יש בלב בני ישראל רק רצון פשוט אילו יתברך. וזה שבאמצע יש לפעמים בין התקיעות אי אילו שברים או תרועות, אין זה אלא מקרה חולף עובר. ולמה יסתכל הקב"ה דוקא על השברים או התרועות, ולא על התקיעות, שהם העיקר באמת? וככה טענה זו משתברים כל הדינים ונכרתים כל המקטרגים.

החוט המשולש

בתיקוני הוזה"ק ועוד ספרים מבואר ש'תקיעה', שהיא לשון אהבה (עיי' כימות נד.), רומזת לאברהם אבינו — מידת החסד. ו'שברים' שהוא שבירה, רמזו ליצחק אבינו — מידת הגבורה. ו'תרועה' שהיא לשון רצון (תרועת מלך בור), רומזת ליעקב אבינו — מידת הרחמים.

ומבואר בספרים שבכל פעם שבני ישראל תוקעים 'תקיעה' — נזכרים למעלה בזכותו של אברהם, ובכל פעם שתוקעים 'שברים' — נזכרת זכות יצחק, וכל תקיעת 'תרועה' מזכירה למעלה את זכותו של יעקב שלימא דאבהן.

והנה הזכרת זכות האבות היא העצה העיקרית להיגאל בדין, וכמו שנאמר בויקרא רבה (כט, ז): 'אמר הקב"ה לישראל, בני, אם אתם מבקשים לזכות לפני בדין ביום הזה, תהיו מזכירים זכות אבות, ואתם וזכין לפני בדין'.

ומלבד מה שמזכירים זכות האבות בתפילות הימים הנוראים פעמים רבות, גם באמצעות מצות תקיעת השופר, מזכירים אנו כלפי מעלה את זכותם ברמיזא דחכמתא, וכנ"ל.

ומעניין שמספר התקיעות (הרומזות לאברהם), גדול פי